

Eric Hoekstra

Weg met de Randstad

0. Weg van de Randstad.

Weg van de Randstad. Want ... het is ergerlijk dat de werkgelegenheid van Nederland daar geconcentreerd is. Dat de beslissingen daar genomen worden. Dat de meeste maatschappelijke activiteit in Den Haag, Amsterdam en omgeving geconcentreerd is. Daarmee worden de regio's van Nederland tot een soort wingewesten gedegradeerd. Wingewesten waar bijvoorbeeld jarenlang gas wordt gewonnen, tot aan bodemverzakkingen toe. En waar het lang wachten is op overheidsgeld. Of het nu om wegen of wetenschappelijke projecten gaat: de Randstad gaat altijd voor. Want de beslissers wonen in de Randstad, de vriendjes van de beslissers wonen in de Randstad en dus wonen degenen die het grote geld beheren of krijgen in de Randstad. Weg van de Randstad. Dat wil zeggen: weg met de machtsconcentratie in de Randstad. Weg met de enorme concentratie van werkgelegenheid in de Randstad. Weg van de overheid in de Randstad. Waarheen? Naar de regio's ermee! De regio's hebben recht op een evenredig deel van de Nederlandse werkgelegenheid.

1. Tegen migratie, tegen ontvolking.

Goed, je kunt zeggen: dat is nu eenmaal zo. Alle macht zit nu eenmaal in de Randstad. Als je ambitieus bent, kom maar naar de Randstad, dan mag je ook meepraten en meebeslissen. Maar dan kom je als 'immigrant'. Je netwerk zit in de regio, dus je moet opnieuw beginnen. Als je migreert naar de Randstad zullen pas je kinderen kunnen profiteren van de nabijheid van geld, relaties en invloed. Als je migreert, ontvolk je je eigen regio. Dat kan niet de bedoeling zijn.

2. Pluriformiteit: laat de regio bloeien.

Het alternatief voor migratie naar de Randstad is wat in dit boekje wordt verdedigd: maak van de regio zelf een centrum van cultuur, invloed en medezeggenschap. Dat is voor een evenwichtige verdeling van werk en verkeer over Nederland als geheel ook beter. Nu is de Randstad verstopt terwijl er in de rest van Nederland nog ruimte is. Het is natuurlijk onzin dat alle werkgelegenheid en dus alle files in de

Randstad geconcentreerd worden. Het is ook oneerlijk dat mensen uit de regio maar moeten migreren om werk te vinden in een omgeving waar ze worden afgetroefd door de autochtone Randstedelingen met hun eigen gewoontes, hun eigen kruiwagens, hun eigen netwerken. Het is noodzakelijk, maar niet noodzakelijk rechtvaardig, dat je je daar als buitenstaander moet invechten, terwijl zij er zijn opgegroeid en daardoor een voorsprong hebben. Daarom is het de moeite waard om je in te spannen voor je eigen regio. Ik predik eenvoudig een beetje eigenbelang. Niet alleen om het eigene van die regio beter te bewaren en de regio tot bloei te brengen. Maar ook en vooral omdat je er zelf bij gebaat bent dat je werk kunt vinden in de omgeving waar je bent opgegroeid, waar je je netwerk hebt, waar je je prettig voelt. Hoe is het in de praktijk echter gesteld met de spreiding van overheidsinstanties over de regio, over de provincies? Bar slecht. Dat kan aan de hand van vele voorbeelden geïllustreerd worden. We zullen een paar van deze voorbeelden langsgaan: ministeries, universiteiten, besturen van politieke partijen en hoofdkantoren van kranten, radio en televisie.

3. Spreiding van ministeries over het land.

Laten we de ministeries eens nemen. Het zou rechtvaardig zijn als de ministeries eerlijk over het gehele land verdeeld waren. Nu zijn bijna alle ministeries in Den Haag gehuisvest. Wat heeft dat voor gevolgen? Alle werkgelegenheid die de ministeries meebrengen (we praten over duizenden arbeidsplaatsen) is geconcentreerd, gecentraliseerd in Den Haag. Wie maken daar dus carrière? In de eerste plaats Hagenezen, want ons kent ons. In de tweede plaats Randstedelingen, want voor hen is het dichtbij. De regio's profiteren helemaal niet van die werkgelegenheid. Terwijl ze er wel aan meebetalen. De ministeries worden evengoed van de belastingcenten van de regio's onderhouden. Maar ze profiteren niet mee van de werkgelegenheid. Het is natuurlijk onzin om te zeggen, dat mensen uit de regio maar naar Den Haag moeten komen voor werk. Je ontvolkt dan de regio. Je belemmert daardoor de regio in haar economische groei. En het is immers onrechtvaardig om alle werkgelegenheid op één plaats te concentreren, omdat dan voornamelijk mensen uit die plaats (Den Haag en de Randstad) ervan zullen profiteren.

4. Hoeveel werkgelegenheid leveren de ministeries de Randstad op?

Hoe zit het met de werkgelegenheid van ministeries? Momenteel zijn er twaalf: Algemene Zaken; Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; Buitenlandse Zaken; Defensie; Economische Zaken; Financiën; Justitie; Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen; Sociale zaken en Werkgelegenheid; Verkeer en Waterstaat; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport werken bijvoorbeeld 5000 ambtenaren. Daar worden de gezamenlijke niet-randstedelijke regio's mooi weer beroofd van 5000 hele en gedeeltelijke arbeidsplaatsen. En het zijn niet alleen de arbeidsplaatsen zelf. Werk trekt werk aan. Overheid trekt bedrijfsleven aan. Denk maar eens na. Het ministerie is gehuisvest in een gebouw. Dat gebouw is ooit gebouwd. Wie heeft de gebouwen van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gebouwd: niet een bedrijf uit de regio, maar een bedrijf uit de Randstad. Door dat soort opdrachten hebben bouwbedrijven uit de Randstad meer mensen in dienst nodig. Zo scheppen de ministeries uit de Randstad werkgelegenheid bij bouwbedrijven uit de Randstad.

5. Hoeveel werkgelegenheid leveren de ministeries de Randstad op (vervolg)?

Maar het ministerie moet bijvoorbeeld ook worden schoongemaakt. Dat gebeurt natuurlijk door een schoonmaakbedrijf uit de Randstad. Dat levert bij het schoonmaakbedrijf weer arbeidsplaatsen = werkgelegenheid op. Aangezien er bij een ministerie wel eens wat mis gaat, is er regelmatig sprake van interim-management en reorganisatie. Voor het interim-management en voor reorganisaties worden ook weer bedrijven daarin gespecialiseerd ingehuurd: dat levert bij organisatiebureaus en dergelijke weer arbeidsplaatsen op. Bij het ministerie en ook bij de bouwbedrijven, de schoonmaakbedrijven en de reorganisatiebureaus zijn ook wel eens tijdelijk mensen ziek of overspannen. Die mensen moeten vervangen worden. Daarvoor zijn uitzendbureaus nodig (Randstad Uitzendbureau!). Zowel de tijdelijke arbeidskrachten als de mensen die op de uitzendbureaus zelf werken ... zijn evenzovele arbeidsplaatsen waar de regio evengoed recht op heeft. Het uitzendbureau is ook ergens gehuisvest: dat levert weer werk op voor een bouwbedrijf dat een pand voor het uitzendbureau bouwt of

renoveert. En natuurlijk moet een uitzendbureau ook worden schoongemaakt: dat levert weer werk op voor het schoonmaakbedrijf. Natuurlijk moeten op al die plekken de arbeidsomstandigheden door de ARBO gecontroleerd worden. Dat levert weer werk op voor de ARBO-diensten. Maar al die mensen die werken op het ministerie of bij bedrijven die van het ministerie afhankelijk zijn, moeten ook ergens winkelen, kleren en eten kopen: dat levert werk op bij restaurants en supermarkten. Die hebben soms tijdelijke mensen nodig, wat werk oplevert voor uitzendbureaus. Het gaat dus niet alleen om arbeidsplaatsen op het ministerie zelf, maar ook bij allerlei bedrijven die profiteren van de aanwezigheid van ministeries. De kinderen van al die werknemers moeten natuurlijk ergens op school, en dat levert arbeidsplaatsen op in het onderwijs. Er moet een school gebouwd worden, hup, werk voor het bouwbedrijf, werk voor het schoonmaakbedrijf en bij problemen, werk voor het reorganisatiebureau. Enzovoorts, enzovoorts. Dit heet spin-off, of ook wel multiplier-effect, om een mooi Nederlands woord te gebruiken. Indirect of direct zijn al die arbeidsplaatsen met overheidsgeld gefinancierd. Maar alleen de Randstad profiteert, de regio blijft achter.

6. Spreiding van universiteiten over het land.

De regio Noord kent maar één universiteit, in de provincie Groningen. De provincies Drenthe en Friesland hebben helemaal geen universiteit. Terwijl een stad als Amsterdam er nota bene twee heeft, en er op een half uurtje treinreizen er nog twee universiteiten te vinden zijn, namelijk in Leiden en Utrecht, plus nog eens een technische universiteit te Delft en een universiteit in Rotterdam. In Zeeland is geen enkele universiteit. Limburg heeft alleen een kleine universiteit in Maastricht. Overijssel heeft alleen maar een technische universiteit. De universiteiten zijn natuurlijk bronnen van werkgelegenheid. Wat voor de ministeries geldt, geldt evenzeer voor de universiteiten. Het gaat niet alleen om de directe arbeidsplaatsen op de universiteiten zelf. Er is ook sprake van een heleboel indirecte werkgelegenheid. De universiteitsgebouwen moeten gebouwd, geschilderd, onderhouden, gerenoveerd worden. Ze moeten schoongemaakt worden. De mensen die er werken willen ook winkelen, uit eten gaan, hun kinderen bij scholen aanmelden. Dat levert allerlei indirecte werkgelegenheid op. De provincies zonder universiteit worden daarvan beroofd, terwijl ze wel de studenten leveren voor diezelfde universiteiten. Maar ze profiteren

niet mee van de werkgelegenheid die de universiteiten meebrengen. Sommige delen van het land zijn daardoor niet veel beter dan wingewesten. Het zou niet minder dan billijk zijn als er in elke provincie ten minste een grote universiteit gevestigd zou zijn. Als we de spreiding van universiteiten over het land in ogenschouw nemen, dan zien we dat de Randstad weer het meest profiteert. De ongelijke spreiding heeft ook nog een ander nadeel: brain-drain. Knappe koppen trekken weg uit de regio waar geen universiteit is. En zo wordt die regio beroofd van haar potentieel. Ze mag meebetalen aan de kosten van de universiteiten, maar niet meeprofiteren van de baten van de universiteiten. Een onwenselijke en onrechtvaardige ontwikkeling.

7. Haast alle overheid zit in de Randstad.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie? Zou toch overal in Nederland gevestigd kunnen zijn? Per slot van rekening is heel Nederland destijds bij de oorlog betrokken geweest. De mensen uit de Randstad kwamen zelfs naar de regio om eten te halen, want de stad was leeggegeten. Men had op het idee kunnen komen om bijvoorbeeld het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie in de regio te vestigen. Maar nee! Ook dat instituut is gevestigd te Amsterdam. Neem dan bijvoorbeeld het Sociaal en Cultureel Planbureau. Waar zit dat? Den Haag! Enzovoort, enzovoort. Overheidsinstellingen die als werkgebied heel Nederland hebben zijn alle in de Randstad gevestigd en dan met name in Amsterdam en Den Haag.

8. Politieke partijen.

Men zou kunnen denken dat het overdreven is te stellen dat alle macht in de Randstad geconcentreerd is. Toch hebben we al gewezen op de oneerlijke verdeling van werkgelegenheid. We hebben gewezen op de aanwezigheid van de ministeries in de Randstad. Nu kan men beweren dat in een democratisch land als Nederland tenminste de politieke partijen toch landelijk, dus over het hele land, opereren. Niks is minder waar. Als politieke partijen landelijk zouden opereren, zouden ze hun hoofdkantoor in de regio's kunnen hebben. Men zou zich kunnen voorstellen, dat de SP zijn hoofdkantoor in Groningen heeft, de VVD in Wassenaar, het CDA in Tilburg en de PvdA in Hoorn. Hoe ziet de werkelijkheid eruit? Het partijbureau van de PvdA zit in Amsterdam. Dat van de SP zit in Rotterdam. Dat van de VVD zit in Den Haag. Dat

van het CDA zit in Den Haag. Dat van GroenLinks zit in Utrecht. Nu, dat weten we dan ook weer. Dat betekent dat mensen uit de Randstad bij een politieke carrière gewoonweg een stuk dichterbij de macht zitten dan mensen uit de regio. Dus is het gemakkelijker voor mensen uit de Randstad om carrière bij een politieke partij te maken dan voor mensen uit de regio's. Dat verklaart de angstwekkende focus op de Randstad die alle landelijke politiek beheerst. Of het nu gaat om Wouter Bos, Wim Kok, Femke Halsema of Gerrit Zalm, ze hebben gestudeerd in de Randstad, vaak zijn ze er ook geboren (gunstige uitzondering is Jan Marijnissen van de SP, helaas ook weer een typisch voorbeeld van een partij die in een gecentraliseerde staat gelooft). En als er dan toch een regionaal politicus carrière maakt bij een politieke partij, dan is hij of zij wel gedwongen te verhuizen, omdat al zijn collega's daar wonen en netwerken. Hier komt nog bij dat de gemeentelijke afdelingen van landelijke partijen helemaal niet het belang van de gemeente voorop stellen. D66 krijgt bijvoorbeeld op gemeentelijk niveau haar aanwijzingen voor de verkiezingen van het landelijk partijbureau; de acties van de SP in de regio worden geregisseerd vanuit het Rotterdamse hoofdbureau en staan in dienst van de lijn die de SP in de landelijke politiek voert. En zo is het bij alle landelijke politieke partijen. Wie bij de gemeenteraadsverkiezingen op een landelijke partij stemt, stemt eerder tegen dan voor zijn eigen gemeente. De gemeentelijke afdelingen van landelijke partijen lopen slaafs aan de leiband van de in de Randstad gevestigde hoofdbureaus. Een stem op zo'n partij is een stem voor de Randstad. Het is natuurlijk weinig democratisch. Als de regio's werkelijk serieus genomen willen worden, dan moeten ze afdwingen dat er politieke macht in de regio komt.

9. Radio en televisie.

Radio en televisie worden nog steeds voor een groot deel door de overheid betaald: Nederland 1, 2 en 3 en verschillende radiozenders. Daar worden programma's uitgezonden die met overheidsgeld worden gemaakt of aangekocht. Maar overheidsgeld, dat is geld van de belastingbetalers. En die wonen niet alleen in de Randstad maar ook in de regio. Waar zouden de studio's voor radio en televisie gevestigd zijn? Als we het niet zouden weten, zouden we weer blind kunnen gokken op de Randstad. En inderdaad! Bussum (televisie) en Hilversum (radio), beide gelegen tussen Amsterdam en Utrecht. Dat betekent dat de regio's

niet mee profiteren van alle werkgelegenheid die radio en televisie meebrengen. En dan gaat het weer niet om de banen bij de radio en de televisie zelf, maar ook om de indirecte werkgelegenheid: werkgelegenheid voor bouwbedrijven, schildersbedrijven, schoonmaakbedrijven, restaurants, supermarkten, scholen. De studio's moeten immers geleverd en onderhouden worden?! De mensen die er werken moeten ergens hun inkopen doen?! Hun kinderen moeten ergens op school?! Allemaal werkgelegenheid waar de regio evenzeer recht op heeft als de Randstad, maar waar alleen de Randstad van profiteert, niet de regio. Bij radio en televisie werken voornamelijk mensen die in de Randstad zijn opgegroeid, of die erheen zijn gemigreerd vanwege hun werk en daardoor de regio ontvolkten. Als gevolg daarvan dragen radio en televisie een typisch randstedelijke signatuur. Die uit zich in het feit dat er bij de nieuwsvoorziening opvallend weinig aandacht is voor regionaal nieuws.

10. Van gewest tot gewest?

Het enige programma dat systematisch aandacht aan de regio besteedde, was 'Van Gewest tot Gewest' en dat is alweer een tijd geleden van het scherm gehaald. Trouwens, de berichtgeving over de regio in 'Van Gewest tot Gewest' bevestigde het beeld van de regio als een achtergebleven gebied door alleen maar aandacht aan historische zaken te besteden. Er was geen enkele sprake van aandacht voor de misstanden in de verhouding regio-Randstad, zoals die bijvoorbeeld in dit boekje aan de orde komen. Met andere woorden, er was geen sprake van *kritische journalistiek*. Bij radio en televisie is sprake van een onevenredig grote focus op de Randstad. Dat blijkt negatief uit het gebrek aan berichtgeving over de regio, en de onevenredig grote focus op de Randstad. Neem bijvoorbeeld alle commotie rond het verschijnsel Fortuyn. Hoeveel aandacht is daar op radio en televisie wel niet aan besteed. Maar Fortuyn was veel minder een landelijk fenomeen dan een randstedelijk fenomeen. Het idee dat er in de regio niks te beleven zou zijn is een zichzelf vervullend vooroordeel. Wat in de Randstad gebeurt, is dichtbij voor de programmamakers, die immers zelf in de Randstad wonen. En wat in Groningen, Maastricht of Middelburg gebeurt, is voor diezelfde programmamakers een ver-van-mijn-bed-show. En daardoor wordt het hele land gedwongen naar de randstedelijke soap te kijken, of het nu gaat om Fortuyn, Van Gogh, of welk ander onderwerp men zich maar kan voorstellen.

11. Wegen.

In de geschiedenisboekjes wordt enigszins smalend opgemerkt dat er in de achttiende eeuw sprake was van een lokaal / regionaal tolsysteem, dat wil zeggen, dat er voor het gebruik van bepaalde wegen betaald moest worden. Dat systeem had echter allerlei voordelen. Ten eerste is het zo dat je niet hoefde te betalen als je de weg niet gebruikte. Bij onze moderne wegenbelasting is het zo dat je sowieso betaalt, of je de auto nu nauwelijks gebruikt of juist heel veel. Ten tweede is het zo dat het betaalde tolgeld direct ten goede kwam aan de lokale / regionale overheid die de tolgeweg uitbaatte. Er zaten dus niet allerlei dure bureaucratische schakels tussen. Nu betalen we aan een vage overheidsinstantie wegenbelasting, en die verdwijnt ergens in de ministeries van Den Haag, er blijft van alles aan de bureaucratische strijkstokken hangen, en uiteindelijk komt een schijntje van dat bedrag terug bij de gemeentes en provincies die er de hand voor moeten ophouden. Terwijl het weggebruikers uit diezelfde provincies en gemeentes zijn die het geld hebben opgebracht. Een derde voordeel van tol is dat een veelgebruikte weg goed onderhouden kan worden. Nu zijn de regio's voor de aanleg van nieuwe rijkswegen afhankelijk van de goedkeuring van het Rijk, dat immers in de Randstad zijn burelen heeft. Hoe lang wacht het Noorden niet op een vierbaansrijksweg tussen Leeuwarden en Drachten, tussen Assen en Veendam? En tussen de drie provinciehoofdsteden bestaan geen vierbaanswegen.

12. Wegenbelasting en de verdeling van geld voor wegen

In de drie noordelijke provincies woont 10% van de Nederlandse bevolking, maar ze krijgen minder dan 4% van het budget voor wegen. De overheid geeft in de Randstad per inwoner 50 euro aan wegen uit, in Friesland wordt per inwoner 7 euro uitgegeven. Ongelijkheid dus. Als het Noorden kon beschikken over de wegenbelasting betaald door de mensen die er wonen, had het Noorden die verdubbeling van de snelwegen tussen de drie provinciehoofdsteden allang kunnen uitvoeren. De centralisatie is veel te ver doorgeschoten. Wegenbelasting moet regionaal geïnd worden. In de regio moeten de overheidskantoren staan die het geld innen. In de regio moet beslist kunnen worden over de aanleg van wegen. Want nu beslist de Randstad over de vraag waar wegen moeten worden aangelegd. Een voor de regio uiterst onwenselijke situatie, strijdig met het zelfbeschikkingsrecht dat elke zichzelf

respecterende regio zou moeten durven opeisen. Al te goed is buurmans gek. Of misschien moeten we niet van een buurman spreken maar van een grote broer die de regio's in de gaten houdt, die met zijn honderden bureaucratische regeltjes vooral afdwingt dat de ministeries *in de Randstad* werk houden, en dat mensen hun eigen regio moeten verlaten (ontvolking) om werk te vinden dat evengoed in de regio had kunnen worden uitgevoerd.

13. Brain-drain en ontvolking.

De ontvolking van de regio: dat houdt in dat de Randstad onevenredig sneller groeit dan de regio. Aan het begin van de 20ste eeuw was de verdeling van grote steden over het hele land nog niet zo extreem als nu. Als we voor het begin van de 20ste eeuw een grote stad beschouwen als een stad met meer dan 5000 inwoners, dan vinden we dergelijke steden het meest in de Randstad, uiteraard, maar we vinden ze ook in de rest van het land. Aan het begin van de 21ste eeuw nemen we als maat voor een grote stad 60.000 inwoners. Ineens zien we dan dat er in het Noorden minder grote steden zijn dan een eeuw geleden. In de Randstad heeft de groei zich volledig doorgezet. De rest van het land is er op achteruitgegaan. Door de afwezigheid van universiteiten in de regio is er bovendien sprake van brain-drain. Wie wil studeren moet zijn eigen regio verlaten. Ontvolking dus. Op die manier wordt de regio letterlijk dom gehouden. Dat geldt in het bijzonder voor de provincies Zeeland, Friesland en Drenthe, die immers in het geheel geen (grote, door de overheid betaalde) universiteit bezitten. In Overijssel is alleen maar een technische universiteit. In Limburg is alleen een kleine (geen volledige) universiteit, gevestigd te Maastricht. Die provincies worden systematisch van hun 'knappe koppen' beroofd. Beroofd van alle werkgelegenheid die de universiteiten meebrengen. Leve de centralistische eenheidsstaat Nederland! Leve de Randstad!

14. Afstomping door schaalvergroting (landelijk nieuws).

Wat voor ministeries, universiteiten, wetenschappelijke instituten, radio, televisie, en allerlei obscure semi-overheidsinstellingen geldt, geldt ook voor de landelijke kranten: er is sprake van een onevenredige concentratie in de Randstad, met name in Rotterdam en Amsterdam. Aldaar zijn gevestigd De Volkskrant, Trouw, NRC, het Algemeen Dagblad en de Telegraaf. Dat heeft weer twee belangrijke gevolgen.

Alleen de Randstad profiteert van alle werkgelegenheid die deze kranten, direct of indirect, meebrengen, terwijl hun abonnees ook in de regio te vinden zijn. Nu zal men tegenwerpen dat kranten commerciële instellingen zijn, bedrijven, en men kan een bedrijf niet dwingen zich ergens te vestigen. Nee, maar dat de kranten alle voor de Randstad hebben gekozen, is een gevolg van het feit dat de overheid daar haar ministeries, universiteiten, wetenschappelijke instituten, radio, televisie, en allerlei obscure semi-overheidsinstellingen concentreert! Als de eenheidsstaat Nederland vanaf het begin voor een goed regionaal spreidingsbeleid had gezorgd, dan was de noodzaak voor de kranten om zich in de Randstad te vestigen ook veel minder groot geweest. Een ander nadeel van de landelijke kranten is meer ideologisch. Zoals de naam al zegt, richten landelijke kranten zich op het land als geheel. Maar wat is dat? Waar is het land als geheel gevestigd? Waar de macht zit. Waar de ministeries zitten, enzovoorts. Dat is de Randstad. De landelijke kranten richten zich dus op de Randstad en dat gaat ten koste van de regio. Wat betekent dit voor mensen in de regio, voor zover ze landelijke kranten lezen? Dat ze in een schijnwereld leven: een schijnwereld waarin het gaat over groot internationaal nieuws en over klein randstedelijk nieuws. Maar als ze hun voorkeur uitstappen staan ze niet in de Randstad, maar in hun eigen kleine gemeente, provincie. Is het een wonder dat mensen van hun directe omgeving vervreemden als de kranten hen doodgooien met nieuws dat hun niet aangaat? Hoe kan ik me betrokken voelen bij mijn omgeving als ik in de kranten nooit wat over mijn omgeving lees? Wat men de verharding van de samenleving noemt, is een direct resultaat van de schaalvergroting gepropageerd door de centralistische staat Nederland, en in het kielzog daarvan, gepropageerd door de kranten, de radio en de televisie. Dus naast het argument van de rechtvaardige verdeling van werkgelegenheid is er ook een tweede reden om de regio, de provincie, als bestuurlijke eenheid een warm hart toe te dragen. Die reden heeft ten nauwste te maken met de menselijke maat, met kleinschaligheid, met een menselijk omgaan met elkaar. De blik van de landelijke krantenlezer is gericht op Den Haag en het buitenland. Hij ziet niet meer wat er mis is in de regio, noch heeft hij aandacht voor wat er in de buurt gebeurt. De landelijke krant bouwt een schijnwereld op, die met het regionale leven van alledag weinig te maken heeft. De landelijke krant is, als vanzelf, een instrument van onwenselijke schaalvergroting geworden. Het is niet belangrijk dat mensen weten en bespreken wat er in een ver vreemd buitenland misgaat; het is veel belangrijker dat ze weten en bespreken wat er in de

eigen omgeving, straat, buurt of provincie misgaat. De betrokkenheid met Randstad of buitenland gaat ten koste van de betrokkenheid met de eigen regio. Dat geldt overigens ook voor wat ik de 'kleine' Randstad noem, de Randstad van de lagere klasse. De kranten hebben ook systematisch geen aandacht besteed aan de noden en zorgen van de onderlaag in de Randstad. De onderlaag klaagde al tientallen jaren over integratieproblemen, maar de bovenlaag, die zelf in blanke buitenwijken woonde, wou de problemen niet zien. Sterker nog, het werd als onfatsoenlijk beschouwd om die problemen aan te roeren. Zelfs nu is het nog een beetje onfatsoenlijk om hierover te beginnen (moet ik me excuseren?). Het is met name de ideologische schaalvergroting en de focus op de bovenklasse die de maatschappij onleefbaar hebben gemaakt. Aandacht voor de kleine problemen is veel reëler dan aandacht voor de grote. Landelijk nieuws is gesteggel over 0,1 % meer of minder ontwikkelingshulp naar een onbekend oncontroleerbaar ver buitenland. Landelijk nieuws is de zoveelste bom ergens in Indonesië of India. Dat is pas belangrijk. Wat dat betreft lijkt de Nederlandse journalist evenzeer als de Nederlandse politicus op een astronoom, die, terwijl hij naar de sterren kijkt, miljoenen kilometers ver weg, over een tak struikelt, valt en zich bezeert. De veelgeprezen schaalvergroting is *niet* per definitie goed. De menselijke maat impliceert juist de kleinere schaal, de aandacht voor de directe omgeving die in een gecentraliseerde eenheidsstaat zoek is. Provincie en gemeente zijn voor de burger minder ver weg dan Den Haag. Daarom dienen provincie en gemeente veel meer rechten te krijgen dan ze nu hebben. De kranten blijven zich echter blindstaren op de Randstad, waar ze zelf hun kantoren hebben.

15. Nationale munt.

In 1806 werd er in Nederland een nationaal muntstelsel ingevoerd. Daarvoor hadden de verschillende gewesten hun eigen munten. Een verbetering? Dat hangt ervan af voor wie. Voortaan mochten er alleen nog maar in Utrecht munten geslagen worden. Dat is mooi voor Utrecht. Dat betekent weer een aardig stukje werkgelegenheid voor Utrecht. Maar wat hadden de gewesten eraan? Qua werkgelegenheid gingen ze er weer eens op achteruit. Veel erger is dat ze het recht verloren om hun eigen munten te slaan, een recht dat voortaan aan de in Den Haag gevestigde overheid was voorbehouden. De eenheidsstaat Nederland heeft de regio stap voor stap uitgehold. De enige 'regio' die profiteerde

was de Randstad, want daar had de eenheidsstaat zich gevestigd. Het is nu tijd om de vraag te stellen: wat hebben de niet-randstedelijke regio's daaraan gehad? Ze zijn beroofd van werkgelegenheid, ze zijn beroofd van hun zelfbeschikkingsrecht, ze zijn beroofd van hun knappe koppen. Het is tijd voor decentralisatie.

16. Gemeenten kort gehouden door rijksoverheid.

De gemeenten zijn in de loop van de 19e eeuw steeds meer afhankelijk van de randstedelijke rijksoverheid geworden door het beleid van diezelfde rijksoverheid. In 1865 werden gemeentelijke accijnzen verboden. Daarvóór inden gemeenten het grootste deel van hun belastingen zelf. Zo was er weinig bureaucratie. Na 1865 moesten de gemeenten de hand ophouden voor een bijdrage uit de rijks personele belasting. Dat betekent dat het geld van allerlei belastingen eerst naar Den Haag gaat, daar laat de Haagse bureaucratie zich van onderhouden, en vervolgens komt er een veel kleiner bedrag terug bij de gemeentes. Het beheer van gemeentelijk belastinggeld betekent in Den Haag natuurlijk weer volop werkgelegenheid. Het heeft overigens ook als gevolg dat allerlei gemeenten in de regio opdraaien voor het wanbeleid gevoerd in gemeentes als Leiden (regelmatig bijna failliet, rijksoverheid moest bijspringen) en Amsterdam (ambtelijke chaos). Door het gemeentegeld via Den Haag te laten gaan hebben de gemeenten hun zelfstandigheid verloren. Gemeenten kunnen niet flexibel opereren en inspringen op de wensen en noden van de eigen burgers, maar worden lamgelegd door de honderden regeltjes die Den Haag bedenkt om zichzelf aan het werk te houden. Geen wonder dat burgers zich niet meer bij hun leefomgeving betrokken voelen, en dat gemeenten machteloos staan tegenover de problemen. Welke overheid is nu het meest geschikt om het vertrouwen van de individuele burger in zijn omgeving te herstellen en hem op kleinschalige wijze tegemoet te treden? Toch zeker de gemeentelijke overheid! Laat de centrale overheid dan ook bevoegdheden delegeren naar gemeente en provincie. Als de gemeente haar eigen belastinggeld weer gaat beheren, komen er in de regio tenminste arbeidsplaatsen bij! De gemeente kan daadkrachtiger en zelfverzekerder opereren. Het vertrouwen in de directe omgeving en de kleinschaligheid kunnen dan misschien terugkomen. Via peperdure Postbus 51-spotjes laten de burgers zich niet lijmen; geen enkel probleem is met zo'n spotje ooit opgelost; de overheid moet een menselijk gezicht laten zien, niet door een gladjanus

op televisie te tonen, niet door een telefoonstem op een overbezette lijn met al te lange wachttijden maar gewoon door mensen van vlees en bloed in te zetten. Intermenselijk contact is de essentie van vertrouwen en van de menselijke maat.

17. Stemgedrag bij gemeentelijke politiek bepaald door onwetendheid.

De centralisatie is veel te ver doorgeslagen. De focus van de burger is door de propaganda van krant, televisie en rijksoverheid veel te veel op het rijk komen te liggen. Niet alle problemen kunnen in en door Den Haag worden opgelost. De schaalvergroting, de geestelijke schaalvergroting heeft ertoe geleid dat mensen vaak niet op de hoogte zijn van de misdaden gepleegd in hun wijk of woonplaats, terwijl ze wel alles weten van een bomaanslag in een ver oosten die niemand hier in Nederland wat aangaat. De dwaasheid van de schaalvergroting blijkt wel het meest uit het stemgedrag van burgers bij gemeenteraadsverkiezingen in de jaren tachtig. Uit onderzoek bleek dat bij het uitbrengen van een stem voor de gemeenteraad slechts 1 op de 5 kiezers zich door de gemeentepolitiek liet leiden. Voor meer dan de helft was de *landelijke* politiek doorslaggevend bij het uitbrengen van een stem over de *lokale* politiek. Je zou denken dat dit ertoe leidde dat de rijksoverheid dadelijk zou beginnen met een grote Postbus 51-actie. Met als doel om de mensen op deze misstand te wijzen, en hen ertoe te brengen bij de gemeenteraadsverkiezingen toch vooral niet te stemmen op grond van hun voorkeur bij de verkiezing voor de Tweede Kamer. Niks daarvan. De grote landelijke partijen hebben immers zelf belang bij zulke misstanden. Anders zouden ze in de gemeentes wel eens gevoelige klappen kunnen incasseren. En hoe komt het dat de kiezer zich bij een stem voor de gemeenteraad laat leiden door zijn landelijke voorkeur? Door gebrek aan informatie. Door de schaalvergroting is Den Haag de focus. De kiezer, de krantenlezer, de televisiekijker weet alles van bomaanslagen in het buitenland, van de ruzietjes in Den Haag, maar hij weet blijkbaar niet genoeg van zijn eigen omgeving om bij de gemeenteraadsverkiezingen een beredeneerde keus te maken. Hij is doodgeslagen met landelijke informatie. De zogenaamde schaalvergroting is geen schaalvergroting. Het betekent dat de burger geleerd wordt om de ogen voor de directe leefomgeving te sluiten, en zich in de schijnwereld van een ver-verwijderd Den Haag in te leven. Schaalvergroting is een voorbeeld van verkeerde focus. Hoe kan een burger uit Groningen zich bij Groningen betrokken voelen als hij een

krant leest die in Amsterdam of Rotterdam wordt gemaakt en die vooral gaat over wat er in Den Haag en in het buitenland gebeurt? Geen wonder dat mensen totaal van hun leefomgeving vervreemden en bij de gemeenteraadsverkiezingen haast als zombies en uit onwetendheid maar stemmen op de partij waar ze bij de landelijke verkiezingen op hebben gestemd.

18. Monopolie treinvervoer.

Allerlei monopolieposities worden nu door de Randstad en in de Randstad bezet, en dat gaat ten koste van de werkgelegenheid in de regio. Nog een voorbeeld. De NS (Nederlandse Spoorwegen) heeft de facto, niet in theorie maar wel in de praktijk, een monopolie op het terrein van de spoorwegen, een paar kleine lijntjes daargelaten. Toen het vervoer over het water ging, was dat nog niet zo. Vóór de 'eenwording' van Nederland, vóór 1800, had de stad Leeuwarden bijvoorbeeld een veerboot op Amsterdam. De inkomsten daarvan kwamen dus ten goede aan Leeuwarder schippers, en de gemeente Leeuwarden deelde via een gemeentebelasting mee in de winst. Allemaal werkgelegenheid dus, eerlijk verdiend. Tegenwoordig heeft Leeuwarden een treinverbinding met Amsterdam, maar Leeuwarden deelt niet mee in de winst. Sterker nog, Leeuwarden heeft niks over die treinverbinding te zeggen (en Amsterdam trouwens ook niet). De winst gaat naar een groot log bedrijf waar geen daadwerkelijke concurrentie is, waar miljoenen aan overheidssteun in zijn gepompt om dure directeuren op het kussen te houden. En waar o waar heeft die logge landelijke gigant zijn burelen? In de Randstad, om preciezer te zijn, in Utrecht. De regio's hebben daar qua werkgelegenheid niks aan. De vraag is of in onze tijd zo'n landelijk opererende kolos nog wel efficiënt kan opereren. Ondertussen blijkt de werksfeer bij de NS buitengewoon slecht te zijn, het personeelsverloop hoog, om maar te zwijgen over de slechte arbeidsomstandigheden die regelmatig tot dodelijke ongevallen leiden. Leve de schaalvergroting. Grote getallen zorgen voor menselijke anonimiteit. Maar anonimiteit is ook een vorm van ontmenselijking. Wat geeft een directeur om de dood van een werknemer die hij niet eens kent, persoonlijk kent? Niks. Zo verdwijnt de menselijke maat bij grote organisaties.

19. Delen in de welvaart.

De overheid heeft zich ook opgeworpen als de grote verdeler van welvaart. Iedereen betaalt belasting en de overheid geeft dan wat geld aan de armsten, de werklozen. Is de overheid erin geslaagd een redelijke verdeling van welvaart tot stand te brengen? Welnee, de inkomensverschillen groeien al jaren door, of we nu door de PvdA, het CDA of de VVD geregeerd worden. Hun leiders hebben zelf immers belang bij groeiende inkomensverschillen; als leden der Tweede Kamer hebben ze regelmatig hun eigen inkomen verhoogd en zo bijgedragen aan de groeiende inkomensverschillen. In een bedrijf profiteren de werknemers doorgaans ook niet mee in de winst, ongeacht of die uit productie of uit speculaties voortkomt. Alleen directies en houders van aandelen profiteren. Dat maakt ook dat alleen de directies zich echt bij hun werk betrokken voelen. Uiterst onwenselijk. Een bedrijf zou altijd een soort coöperatie moeten zijn. Dat is pas goed voor het wij-gevoel. Hetzelfde zou ook voor overheidsinstanties moeten gelden. Op kleinschalige plekken is het wij-gevoel nu eenmaal groter dan op plekken waar de mens een nummer is geworden, een onbekende. Het hele idee van het delen in de welvaart is echter op de achtergrond geraakt. De 'directies' van de landelijke partijen beschouwen kiezers als een middel. Om beter van te worden. Als een opstapje naar Brussel. Tegelijkertijd zien we dat de landelijke politici van nu niet in de regio waar ze wonen geworteld zijn. Ze bestaan landelijk, maar ze bestaan niet regionaal. Het zijn hoofden op de televisie geworden, maar hebben ze benen en armen? Of zijn het calculerende zakken met geld geworden? De burger gelooft niet langer dat het mensen van vlees en bloed zijn. Hij gaf het stemmen op. De opkomsten daalden in de loop van de vorige eeuw. Toen begonnen ineens de gemeentelijke partijen op te komen. En er kwamen mensen die de onvrede verwoordden en er zo van profiteerden, zoals Fortuyn en Wilders. De opkomsten zijn nu weer gestegen maar de landelijke partijen zagen met lede ogen de komst van 'opportunisten' als Wilders en Fortuyn aan. Helaas zijn Wilders en bijvoorbeeld Rita Verdonk ook typisch landelijke figuren, met bovendien hun eigen verborgen agenda's. Me dunkt dat delen in de welvaart het uitgangspunt voor de toekomst is. De regio's moeten delen in de welvaart, en de individuele burger moet delen in de welvaart. Dat kan alleen als het zelfbewustzijn van de regio's zodanig is toegenomen dat ze tegen Den Haag durven zeggen: "wij zijn een centrum, van cultuur en van bestuur; geef ons meer zelfbeschikkingsrecht".

20. Schaalvergroting en efficiëntie.

Het grote argument voor schaalvergroting en eenheidsworst is altijd dat het efficiënter zou zijn. Grotere gemeentes zouden efficiënter en dus goedkoper zijn dan kleine gemeentes. Dus worden kleine gemeentes, waar de burger nog een band met de overheid heeft, vervangen door anonieme kolossen. Maar nu de feiten. In feite zijn grote gemeentes **MINDER** efficiënt dan kleine. Om een voorbeeld te geven: de gemeente Groningen is twee keer zo groot als de gemeente Leeuwarden, ongeveer 180.000 tegenover 90.000 inwoners. Je zou dus verwachten dat Groningen twee keer zoveel ambtenaren heeft, nee, minder dan twee keer, want groter zou immers efficiënter zijn. In werkelijkheid heeft Groningen **DRIE** keer zoveel ambtenaren als Leeuwarden: 3000 voor Groningen tegenover 1000 voor Leeuwarden.

Hetzelfde geldt voor Amsterdam. Amsterdam heeft 22.000 amtenaren, dus 22 keer zoveel als Leeuwarden. Dan zou Amsterdam ook 22 keer zoveel inwoners moeten hebben, namelijk 22×90.000 is ongeveer twee miljoen. Maar in Amsterdam wonen minder dan 1 miljoen inwoners. Met andere woorden, hoe groter een stad is, des te meer 'ambtenaar' is er per burger nodig. Ofwel: hoe groter, hoe inefficiënter, hoe duurder! En wie betaalt voor de extra ambtenaren voor inefficiënte grote steden? Niet de bewoners van diezelfde steden want het geld komt van het rijk, nee, de bewoners van de regio betalen daarvoor.

De discriminatie van kleine steden, het onevenredig voortrekken van grote steden (dus gemeenten) is zelfs vastgelegd in een beleidsinstrument: het Investeringsfonds Stedelijke Vernieuwing (ISV-regeling). Daardoor krijgen steden met meer dan 100.000 inwoners relatief veel meer geld dan kleinere steden. En waar zitten de meeste steden boven de 100.000 inwoners? Juist, in de Randstad. Bedankt, centrale overheid, voor het discrimineren van de regio en het voortrekken van de Randstad. En bedankt voor het bevorderen van de anonieme grootschaligheid, die zoals we weten ontmenselijking, geweld, gettovorming en criminaliteit bevordert.

21. Kost de regio de Randstad geld?

We hebben net gezien hoe de Randstad door zijn grote inefficiënte steden veel meer ambtenaren nodig heeft dan de regio. Maar misschien wordt in de Randstad meer geld verdiend? Laten we als voorbeeld van een concrete regio het Noorden nemen. De aardgasreserve van

Slochteren brengt elk jaar zes (6) miljard euro op! Dat gaat allemaal naar Den Haag, om er dure ministeries en inefficiënte stadsoverheden van te betalen: werkgelegenheid waar de regio, Noord, Oost of Zuid niets aan heeft. Nee, het Noorden moet zelfs bedelen om de luizige miljoenen van de Langman-gelden. Luizige miljoenen ja, want wat is 10 miljoen euro vergeleken bij de 6000 miljoen euro die de aardgasreserves van het Noorden jaarlijks opbrengen. Nee, het ziet er niet naar uit dat de regio de Randstad geld kost. Het is andersom. De Randstad kost de regio geld. De macht laat zich betalen. En de regio's krijgen er zelfs geen werkgelegenheid voor terug, laat staan medezeggenschap.

22. Waar geeft overheidssteun het meeste rendement?

Alle overheidssteun concentreert zich op de Randstad. Dat volgebouwde, inefficiënte deel van Nederland is door de overheid aangewezen als de plek waar het overheidsgeld heen moet. Om de functie van economisch centrum verder uit te bouwen en de regio verder op achterstand te zetten. Maar waar levert overheidsgeld het meeste rendement op? In de Randstad of in de regio? Als voorbeeld van regio nemen we weer het Noorden. Waar brengt overheidsgeld het meeste op, qua economische groei: in de Randstad of in het Noorden? Hoogleraar Jan Oosterhaven van de Rijksuniversiteit Groningen heeft het onderzocht. Hij rapporteert erover in publicaties.

Hij heeft vijf jaar geleden in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken onderzocht waar het effect van een investering van een miljoen euro het grootst zou zijn: in de haven van Rotterdam en omgeving, in Schiphol en omgeving of in het Noorden. Dan blijkt het effect van een investering in het Noorden significant groter dan die in Rotterdam of Schiphol

Hoe komt dat? Gaan Schiphol en Rotterdam minder efficiënt met overheidsgeld om dan een regio als het Noorden? Nee, het komt doordat de economie van de Randstad al zo internationaal is dat Nederland er nationaal onvoldoende van profiteert. Oosterhaven betoogt dat in Rotterdam en in Schiphol de voordelen voor een veel groter deel weglekken naar het buitenland dan in een regio als het Noorden. Als voorbeeld van dat weglekken noemt hij de met schandalen omgeven Betuwelijn. De kosten (5 miljard, plus jaarlijks 100 miljoen euro) zijn voor de nationale dus regionale belastingbetaler, de voordelen voor een paar bedrijven in de Rotterdamse haven en voor de Duitse industrie. Het rendement van de geïnvesteerde euro is erg afhankelijk van de

verwevenheid van de sector waarin wordt geïnvesteerd met de rest van de economie. En ook die is in het Noorden groter dan in Rotterdam of Schiphol.

23. De regio subsidieert de Randstad.

In de landelijke media en de landelijke politiek wordt voortdurend het beeld geschetst van het arme Noorden, dat we als voorbeeld van een niet-randstedelijke regio zullen nemen; veel van onze bevindingen gelden echter evenzeer voor de overige niet-randstedelijke regio's van Nederland. Uit het voorgaande blijkt echter dat de regio de Randstad financiert. Er worden in de Randstad vele projecten uitgevoerd die betaald worden met landelijk geld. Hoogleraar Oosterhaven betoogt dat het nu niet zo is dat de Randstad het Noorden subsidieert, maar het Noorden en de andere regio's subsidiëren de Randstad! Per saldo gaat, zo toont hij aan, het meeste geld naar de grote steden in de Randstad. Projecten als de Noord-Zuid-metrolijn en IJburg in Amsterdam zouden er bijvoorbeeld echt niet komen als die moesten worden betaald door de regio zelf, want dat zijn geen rendabele investeringen. Eigenlijk is er dus sprake van een briljant staaltje machtspolitiek. De landelijke politiek spiegelt de natie een beeld voor van een rijke Vadertje Randstad die welwillend af en toe een paar luizige miljoentjes afschuift naar de hulpbehoevende regio's. Nu blijkt dat de werkelijke situatie omgekeerd is. De regio's financieren de Randstad: ze staan macht en geld aan de Randstad af. In ruil daarvoor worden ze als hulpbehoevende boertjes behandeld. Op zijn minst zouden de provincies zelf moeten kunnen bepalen wat er met hen gebeurt. Dat heet zelfbeschikkingsrecht, iets wat in centralistische staten als Nederland en Frankrijk een vies woord is.

Om een rechtvaardig regionaal economisch beleid vorm te geven moet je regio's zelf de regie laten voeren. Dan moet je ook de belastinginkomsten gedeeltelijk of geheel decentraliseren naar de provincies en de gemeenten, zodat die zelf hun projecten kunnen financieren. Dat zou op zichzelf al gunstig uitpakken voor het Noorden, het Oosten en het Zuiden. Die hoeven dan minder geld in onrendabele randstedelijke projecten te steken.

24. De landelijke overheid te Den Haag trekt de Randstad voor.

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat de landelijke overheid (toevallig

in de Randstad zelf gevestigd) de Randstad voortrekt. En de Randstad is toch al te vol om efficiënt te kunnen groeien. Oosterhaven propageert groei in de niet-randstedelijke regio's, en hij heeft er harde argumenten voor. Maar luistert Den Haag ernaar? Nee, in de Nota Ruimte (samenvatting) wordt alles ingezet op de Randstad. Het woord Almere valt talloze keren, tevergeefs zoekt men naar de woorden Friesland of Leeuwarden. De andere niet-randstedelijke regio's komen er al even bekaaid af. De landelijke overheid zet alles in op de Randstad, en wil er nog meer wegen bouwen om de files tegen te gaan. Tegen onnoemelijke kosten. Voor veel minder geld kan er in de regio evenveel werkgelegenheid gecreëerd worden. Maar het is aan dovemansoren gezegd want de belangen van Den Haag zijn te zeer verweven met Den Haag en omgeving, ofwel de Randstad. Ongaarne breng ik hier het probleem van de bijbaantjes van de hoge ambtenaren en politici in Den Haag naar voren. Ik kan anders echter niet verklaren waarom Den Haag anders het geld, voornamelijk uit de regio afkomstig, uitgeeft in dezelfde Randstad. Terwijl wetenschappers aantonen dat het uitgeven van datzelfde geld in de regio meer rendement, meer werkgelegenheid en minder files oplevert. Wat men de regio's kwalijk kan nemen is dat ze dit toelaten. Ten dele komt dat doordat de hier geschetste processen zich aan het oog van de media onttrekken. De landelijke politici schetsen een beeld van de rijke Randstad die de arme regio's onderhoudt. Sommigen van hen geloven er misschien zelf in. In werkelijkheid is het net andersom.

25. Kan een regio een cultureel centrum zijn?

Bij sommigen heerst het idee dat een regio, een gebied met minder dan een miljoen mensen, geen cultureel centrum kan zijn. Alsof een miljoenenstad met armoede, misdaad en corruptie een voorwaarde voor cultuur zou zijn. De regio Friesland bewijst het tegendeel. Er is een bloeiende literaire cultuur in Friesland, zowel in het Nederlands als in het Fries. De blinde dichter Tsjêbbe Hettinga, in heel Europa bekend, is zonder meer een Nobelprijskandidaat. Dat hij nooit is voorgedragen door Nederland en nooit zal worden voorgedragen heeft twee oorzaken. Hij schrijft niet in het Nederlands maar in het Fries. De culturele instellingen die de minister adviseren bij een Nederlandse voordracht bevinden zich (wat Nederland betreft) in Amsterdam. Hoe zou een dichter die geen banden met de Randstad heeft, en ook nog eens in het Fries dicht, ooit worden voorgedragen? Overigens maakt hij, sinds hij

in het Engels is vertaald mogelijk nu wel kans. Hetzelfde geldt voor andere dichters met een regionale signatuur, of ze in dialect dichten of in het Nederlands: als hun werk niet naar de Randstad ruikt, vallen ze buiten de prijzen. Niettemin is er in Friesland sprake van een bloeiende literaire cultuur. Het Fries kent auteurs en werken van wereldklasse zoals de 'Kleine roman van Jon Fels' van Aggie van der Meer, 'Slappe Opels' van Bouke van der Hem, 'Een nacht van huis' van Jetske Bilker; het werk van Riek Landman, Trinus Riemersma, en vele anderen kan zich meten met de bestsellers uit de Nederlandse literatuur. Er worden in het Fries wetenschappelijke werken geschreven, terwijl de rest van Nederland overweegt om voor wat de wetenschap betreft op het Engels over te stappen! Alsof Amerikanen onder de indruk zouden zijn van het steenkolenengels, het tweederangs Engels, van Europeanen! Er worden hits geschreven in het Fries. Er worden Friese films en Friese toneelstukken gemaakt, in het Nederlands en in het Fries. De musea koesteren de Friese schilders en het Friese verleden. Er vinden in Friesland unieke stunts/happenings plaats zoals de opera Abe, de Slachtemarathon, Oerol op Terschelling. En dan hebben we het nog niet eens over de boeken en muziek die in Friesland in het Nederlands worden geschreven! Kortom, een regio kan heel goed een cultureel centrum zijn, waarschijnlijk beter dan een stad. Dorpen zijn nu eenmaal nauwer bij cultuur betrokken dan sloppenwijken. Wat voor Friesland geldt, geldt ook voor andere regio's. De taal maakt niet uit; kunst kan in elke taal gemaakt worden. Waar het om gaat is identiteit. Een zichzelf respecterende regio ziet zichzelf als centrum, dan volgt de bloei vanzelf. Maar ziet een regio zich als een buitengebied, bijvoorbeeld bij de Randstad, dan is men dat ook.

26. Something's rotten in the State of Holland.

Het is algemeen bekend dat bij de gemeenteraadsverkiezingen en de provinciale verkiezingen de kiezers en de media zich gedragen alsof er sprake is van nationale, Tweede Kamerverkiezingen. Dat is natuurlijk absurd, want een stem voor de gemeenteraad is heel iets anders dan een stem voor de Tweede Kamer. Het is echter niet de schuld van de kiezer. De Nederlandse staat is verantwoordelijk voor een dergelijke misleiding. Die heeft immers als plicht zijn burgers fatsoenlijk voor te lichten. En dat gebeurt niet. Neem bijvoorbeeld ook een boek over het kiesgedrag van de Nederlanders geschreven door Maurice de Hond, wiens bedrijf regelmatig opdrachten van de overheid krijgt. Het boek

heet 'Hoe wij kiezen'. Maar het gaat alleen maar over de Tweede Kamerverkiezingen. De gecentraliseerde almachtige Nederlandse staat zou het liefst de bevoegdheden van gemeente en provincie opslokken, zodat heel Nederland vanuit Den Haag geregeerd kan worden. Hoe kunnen kiezers benul hebben van gemeentelijke en provinciale politiek, als de staat alleen landelijk opererende media financiert? Pas in de laatste jaren zijn de regionale zenders enigszins van de grond gekomen, maar het is niks vergeleken bij het mediageweld van Bussum en Hilversum, en, sinds kort, van de commerciëlen. Al sinds de Tweede Wereldoorlog belijdt de Nederlandse staat met de mond het belang van centralisatie. Maar het komt nooit tot concrete maatregelen. Als het echter gaat om een verhoging van de salarissen van de leden van de Tweede Kamer, is het varkentje binnen een maand gewassen. Als het de Nederlandse staat werkelijk ernst was met decentralisatie, dan zou het geld van Hilversum en Bussum allang naar regionale zenders zijn gegaan. En geloof maar dat de opkomsten bij provinciale en gemeenteraadsverkiezingen zouden toenemen. De meest prominente regionale zender is Omrop Fryslân, mede dankzij steun van de (sic!) provincie. En wat zien we? De opkomst bij de provinciale verkiezingen in Friesland is het hoogste van heel Nederland.

27. Burgemeestersbenoemingen.

Burgemeestersbenoemingen vinden grotendeels plaats door middel van een door de landelijke partijen geregisseerde voordracht. Dat is de beste manier om de lokale kiezer buiten de politiek te houden. Hoe is dat eigenlijk in de rest van Europa? Alleen Spanje heeft een met Nederland te vergelijken model voor het benoemen van burgemeesters. Elders betreft men de lokale bevolking bij de burgemeesterskeus door middel van een ... verkiezing. Democratischer kan het haast niet, maar toch is een groot deel van de Nederlandse politici tegen een democratisch gekozen burgemeester. Het nepotisme van de landelijke partijen laat zich moeilijk uitroeien. Het systeem van een gekozen burgemeester maakt het mogelijk om de lokale bevolking bij het democratisch proces te betrekken. Blijkbaar is dat al twee eeuwen lang niet in het belang van de gecentraliseerde Nederlandse eenheidsstaat, want al twee eeuwen lang heeft die wantoestand onveranderlijk mogen voortduren. Hopelijk gaat het nu dan eindelijk gebeuren. Schande over de partijen die ertegen zijn!

28. Gas, water en licht.

Ik zou het haast een grondrecht van de mens willen noemen: gas, water en licht. In de negentiende eeuw was dat lang niet voor iedereen weggelegd. Socialisten en andere idealisten hebben zich beijverd voor de schepping van nutsbedrijven, bedrijven die niet voor hun eigen gewin opereren maar voor het algemeen belang. In Friesland was er een Provinciaal Elektriciteits Bedrijf (PEB). Energie was goedkoop, voor iedereen betaalbaar en betrouwbaar. Maar de directies van de energiebedrijven kregen al gauw in de gaten dat ze op een commerciële markt veel meer konden verdienen dan als hoge ambtenaren bij de overheid. En dus moesten alle energiebedrijven geprivatiseerd worden. Sindsdien is de energievoorziening voor de burger meer dan twee keer zo duur geworden terwijl de betrouwbaarheid ervan (energiestoringen) achteruit is gegaan. Politici verschuilen zich achter Brusselse regelgeving, maar dat is onzin. Als Frankrijk en Duitsland zich niet aan de afgesproken begrotingstekorten houden, kan Nederland ook wel eens ongehoorzaam zijn, en de privatisering van de energiebedrijven tegenhouden. Bovendien kan er gewoon opnieuw met de EU onderhandeld worden. Kortom, de landelijke politici hebben de burgers een slechte dienst bewezen door akkoord te gaan met de privatisering van de energie. De schandalen bij Nuon en Essent bewijzen dat. En in de toekomst zal het alleen maar erger worden, want de energiegi-giganten, hoewel commercieel dus zogenaamd concurrerend, hebben de facto nog steeds een monopolie. Nu ze winst mogen maken, zullen ze de burger waar haalbaar afknijpen. Hogere prijzen en onbetrouwbaarheid van energieleverantie en afrekeningen zullen het gevolg zijn. Net zoals openbare veiligheid een taak van de staat is en niet van het bedrijfsleven, zo is ook de voorziening van gas, water en licht een taak van de staat. Zonder gas, water en licht is eigenlijk geen modern, menswaardig bestaan mogelijk.

29. Niet-representatieve samenstelling van landelijke partijen.

De landelijke partijen zijn niet representatief samengesteld. We nemen de PvdA als voorbeeld (zie Hemminga, *De aktuele Steat fan Fryslân*, blz 140). Van de 45 leden die in 2001 in de Tweede Kamer zaten, waren er 36 afkomstig uit de Randstad. 36! Geen wonder dat de PvdA zich niet om de regio bekommert en alleen de randstedelijke belangen dient. Geen wonder dat de PvdA de provincies wil afschaffen, zodat de mensen

helemaal aan de grillen van Den Haag zijn overgeleverd. De PvdA'ers die in de Tweede Kamer zitten, zijn immers zelf allemaal uit de Randstad afkomstig. In elk geval is de Tweede Kamer geen afspiegeling van de regio's. In die zin valt te betwijfelen of de Tweede Kamer wel het belang van de regio op het oog heeft. Nu wordt begrijpelijk dat regeringen wel altijd zeggen te zullen decentraliseren, al sinds de Tweede Wereldoorlog, maar er nooit ernst mee maken. De regio's zullen de decentralisatie zelf moeten afdwingen, desnoods door met de vuist op tafel te slaan en hard te onderhandelen. Maar dan zullen de regio's van Nederland een vuist tegen de Randstad, lees: Den Haag, moeten maken.

30. Regionaal bedrijfsleven heeft belang bij gedecentraliseerde overheid.

Het regionaal bedrijfsleven verdedigt regelmatig allerlei aspecten van centralisatie, waarbij de heren ondernemers vergeten dat zij zich in de regio aan de periferie bevinden. Waar hebben ondernemers belang bij? Dat een groot bedrijf gevestigd te Den Haag de brandblussers van alle onderwijsinstellingen in de regio levert en onderhoudt? Of dat de brandblussers van alle onderwijsinstellingen in de regio door een in de regio gevestigd bedrijf worden geleverd en onderhouden? Waar profiteert Zeeland meer van? Van een universiteit in Zeeland die door een Zeeuws bedrijf wordt ingericht, een ander Zeeuws bedrijf wordt schoongemaakt? Of profiteert Zeeland ervan als diezelfde universiteit in de Randstad gevestigd wordt, en de Randstad profiteert van de werkgelegenheid die zo'n universiteit meebrengt. Werkgelegenheid die niet met de universiteit ophoudt, maar zich doorzet tot in de supermarkten waar medewerkers en studenten winkelen, tot in de scholen waar ze hun kinderen op school doen. Het regionaal bedrijfsleven, met name de kamers van koophandel, bedrijfsverenigingen, Rotary Clubs, zouden aan dit aspect van werkgelegenheid en economische neveneffecten eens meer aandacht kunnen besteden. Decentralisatie van overheid, regionalisme, is letterlijk in hun eigen belang. Waar hebben ondernemers belang bij? Dat de periferie een centrum wordt. De ondernemersverenigingen zouden de regionale politici kunnen steunen bij een roep om decentralisatie. Als ze meer geld willen verdienen.

31. Onderhandelingspositie van de regio naar Den Haag toe versterken.

Wat voor onderhandelingspositie heeft een vrouw die tegen haar man zegt: ik houd van je, doe met me wat je wilt, sla me, verkracht me, ik zal je nooit verlaten. De regio lijkt op zo'n vrouw. Onlangs (begin 2005) is duidelijk geworden dat Den Haag zijn beloften omtrent steun aan het Noorden niet zal nakomen. Uit het oogpunt van onderhandelingen zou het slim zijn als de noordelijke politici op zijn minst zouden flirten met het idee van meer zelfbestuur voor het Noorden. Dan zou Den Haag een reden hebben om het Noorden te paaien! Maar nee, de noordelijke politici verklaarden bijna zonder uitzondering dat van gedachten over zelfbestuur geen sprake was. Toe maar jongens! Zo zullen jullie nooit een cent voor het Noorden binnenhalen. Ook al zou men het niet menen, *alleen al vanuit onderhandelingstechnisch oogpunt zou het handig zijn als de regio naar Den Haag toe zou flirten met ideeën over zelfbestuur.* En daarvoor steun bij bevolking en bedrijfsleven zou zoeken.

32. Ontworteling.

Europese intellectuelen mekkeren al decennialang over de ontworteling en eenzaamheid van de moderne mens. Tegelijkertijd accepteren ze schaalvergroting zonder vraagtekens, hokken ze samen in grote steden en kijken neer op de landelijke gebieden waar ze wellicht ooit geboren zijn. Maar ontworteling is hetzelfde als schaalvergroting. De blik van het individu was vroeger op zijn eigen regio gericht, op de mensen om hem heen. Maar de centralistische staat moest zo nodig het individu blind maken voor de eigen omgeving. De blik moest gericht worden op de staat, op het land. Het land als geheel is natuurlijk te groot dus werd de blik gericht op het machtigste deel daarvan. In Nederland is dat de Randstad. Dus de geschiedenisboeken bespraken alleen nog de geschiedenis van de staat en van Holland. Maar niet de geschiedenis van de regio, de provincie. De televisie? Voor de gehele staat, en gehuisvest in het machtigste deel ervan (de Randstad). De radio? Idem dito. Gevolg: mensen met ambitie trekken naar universiteiten, naar de Randstad. Brain-drain en ontvolking van de regio. Ontwortelde mensen in de Randstad. Waar de chaos, de misdaad en de verkeersdrukte steeds groter worden, en waar het gebrek aan ruimte de mensen in asociale ratten verandert (verlies van de menselijke maat). Politieke partijen? Die zijn gevestigd in de Randstad. Politieke keuzes op gemeentelijk en provinciaal niveau? Die worden bepaald door de landelijke politiek. Dat is ontworteling.

33. Herworteling.

Maar er zijn ook tekenen dat de schaalvergroting haar beste tijd gehad heeft, en dat de mensen zich weer in hun directe omgeving willen wortelen. In de regio blijkt dat uit de toename van partijen die wel op gemeentelijk of provinciaal niveau actief zijn, maar niet op het niveau waar corruptie en machtsmisbruik bloeien, dus niet op het centralistische landelijke niveau (bouwfraude, hoge ambtenaren die zichzelf bonussen geven, enz., enz.). Dergelijke partijen doen goed werk. Dankzij hen is de daling in de opkomsten bij verkiezingen tot staan gebracht, en beginnen mensen weer in politiek te geloven. Een ander teken is dat grootscheepse evenementen geen mensen trekken, en lokaal gewortelde evenementen wel. Voorbeeld. Als het fanfarekorps van dorp of wijk optreedt, komen er zeker een paar honderd mensen op af. Want men heeft familieleden in het korps, kent de dirigent, kortom, er is sprake van een persoonlijke band. Dat is beworteling. Maar als er een groot concours is van fanfarekorpsen worden er niet meer dan vijftig kaartjes verkocht. Ander voorbeeld. Als er een nieuwe stadsdichter wordt gekozen, komt er een massa mensen opdruven. De lokale worteling van de stadsdichter spreekt tot de verbeelding. Als er daarentegen een poëziekanon uit de Randstad wordt uitgenodigd, komt er bijna niemand meer. Ja, want dat poëziekanon uit de Randstad, zie je nooit over straat lopen. En die zie je op de volgende poëziedag ook niet weer, want die komt alleen als hij als spreker wordt uitgenodigd. Lokale dichters komen daarentegen ook als luisteraar bij anderen. En die kun je gewoon leren kennen, die zie je zaterdags over straat lopen. Dat geldt voor alle mensen en bekendheden, zakenlieden en politici: die kun je kennen. Dat is worteling. Voor de eigen regio kiezen, dat houdt in dat je kiest voor het regionale bedrijfsleven, voor de regionale overheid, kortom voor decentralisatie, voor meer zelfbestuur. Uit zelfrespect.

Verantwoording.

Ik noem de belangrijkste bronnen. Feitelijke gegevens over de geschiedenis van Nederland heb ik ontleend aan de grondige studie van H. Knippenberg en B. de Pater, *De eenwording van Nederland. Schaalvergroting en integratie sinds 1800*, vierde druk, verschenen in 1997 bij de Socialistische Uitgeverij Nijmegen (SUN). Verder raadpleegde ik de artikelen in Hemminga, P. (red. 2001), *De aktuele Steat fan Fryslân*, verschenen bij de Fryske Akademy, Ljouwert. Daarin

wordt een accuraat beeld geschetst van de huidige staat van Fryslân. Nuttig is ook J.G. van Rijn en C. Sieben (1991), *Regionalisme en Oerheidsbelied. In ûndersyk nei de ynfloed fan regionalistyske easken op it oerheidsbelied yn en oangeande Fryslân, Wales en Bretagne*. Nuttige informatie is verder te vinden op:

<http://www.joukevandijk.nl/Publicatieseng.html>

<http://www.fnp.nl>

<http://www.partijvoorhetnoorden.nl/>

Bij landelijke politieke partijen is alleen informatie te vinden die gepresenteerd wordt vanuit het gecentraliseerde landelijke perspectief. Het werk van de hoogleraren Oosterhaven en Van Dijk, ten dele op Internet te vinden, geeft betrouwbare informatie. Waardevol commentaar op een vorige versie van dit stuk kreeg ik van Henk Wolf en Sybren Posthumus. Het was buitengewoon moeilijk om de informatie hier gepresenteerd boven water te krijgen. Alle informatiebronnen zijn gefocust op het perspectief van Den Haag, van de centralistische staat. Zelden worden cijfers naar de regio toe doorgerekend. In dat opzicht mag het werk van hoogleraar Oosterhaven baanbrekend heten. Ik heb in dit boekje vaak het Noorden dan wel Friesland als voorbeeld genomen. Ik ben er echter van overtuigd dat voor de regio's Oost en Zuid een vergelijkbaar betoog kan worden gehouden. Per slot van rekening zijn er bijvoorbeeld evenmin ministeries gevestigd in Twente of Limburg als in Friesland, Groningen of Drenthe. Ik hoop dan ook dat wat ik heb uitplozen en aan het licht gebracht voor Friesland en voor het Noorden ook voor de regio's Oost en Zuid zal worden onderzocht.